

ÉRETTSÉGI VIZSGA • 2020. május 11.

FILOZÓFIA

KÖZÉPSZINTŰ ÍRÁSBELI VIZSGA

2020. május 11. 8:00

Időtartam: 180 perc

Pótlapok száma	
Tisztázati	
Piszkozati	

EMBERI ERŐFORRÁSOK MINISZTERIUMA

Fontos tudnivalók

- A feladatokat figyelmesen olvassa el, és pontosan értelmezze! A kifejtés során a témától ne térjen el!
- A feladatok megoldási sorrendje tetszőleges.
- A feladatok megoldásához kizárólag a feladatlapon megadott szövegek használhatók.
- Esetleges javításaihoz (kifestő, korrektor helyett) áthúzást alkalmazzon! Csak az egyértelmű javítás fogadható el.

A rész (30 pont)

1. feladat

Mely filozófiatörténeti korszak alkotói voltak a következő filozófusok? Írja a neveket a táblázat megfelelő soraiba!

Aquinói Szent Tamás, Sartre, Wittgenstein, Arisztotelész, Locke, Nietzsche, Descartes, Plátón

Antik görög filozófia	
Skolasztika	
Újkori filozófia	
Életfilozófiák 19-20. század	
Analitikus filozófia	

8 pont

2. feladat

Nevezze meg azokat a filozófusokat, akikhez kapcsolódnak a következő leírások!

- Szerinte a szavak jelentése használati módjuk vizsgálatával deríthető fel.
.....
- A hit szabja meg nála a megértés tárgyát, a filozófiai kutatás célja tehát a Szentírás értelemmel felfogható tartalmának megragadása.
- Szerinte a halállal való szembenézés szükséges ahhoz, hogy megértsük az emberi lét időiségen alapuló természetét.
- Az ő írásaiban rajzolódnak ki az újkori filozófiai gondolkodás keretei, a kérdésfeltevés sajátosan újkori módja s a válaszádnak azok az irányai, amelyek ezt a korszakot világosan elkülönítik mind a középkortól, mind a reneszánsztól.
.....

4 pont

3. feladat

A következő állításokról döntse el, hogy vajon Platónhoz, Arisztotelészhez vagy egy bizonyos harmadik filozófushoz kapcsolódnak-e! Írja be a táblázatba a harmadik filozófus nevét! Tegyen X jelet a megfelelő sorokba!

Állítások	Platón	Arisztotelész	
Az önszeretet tanácsol, az erkölcsiség törvénye parancsol.			
Az ember zoon politikon.			
Merj tudni, a magad értelmére támaszkodni!			
A tanulás visszaemlékezés.			
Az okok négy fajtáját különbözteti meg.			
A keletkező és pusztuló egyedi dolgoknak nincs valóságos létük.			
A magában való dolgok világa nem hozzáférhető a megismerésünk számára.			
A változásoknak alávetett természeti világon túl létezik egy állandó, örök, igazi valóság.			
Az érzékelhető fizikai világ dolgai valóságos léttel bírnak.			

10 pont	
---------	--

4. feladat

Határozza meg a következő leírásoknak megfelelő filozófiai fogalmakat!

A tapasztalást megelőző ismeret

A fizikán túli létezőkkel foglalkozó tudomány

A dologtól elválaszthatatlan sajátosság

Igazolás, igazolhatóság a Bécsi kör felfogása szerint

Logikai következtetési séma

Mindent egyetlen alapelve visszavezető filozófiai álláspont

6 pont	
--------	--

5. feladat

Röviden válaszoljon a következő filozófiatörténeti irányzatokkal kapcsolatos kérdésekre!

Mi a sztoicizmus etikai alapelve egy görög eredetű szóval kifejezve?

.....

Mi az értelme az „egzisztencializmus” elnevezésnek?

.....

.....

2 pont	
--------	--

B rész (70 pont)

Szövegértelmezés, reflektálás

(feladatonként 35 pont, két feladat megoldását várjuk)

Fejtsen ki a három esszékérdés közül **kettőt** a megadott szövegrészek felhasználásával! Reflektáljon (írjon önálló véleményt) a szövegben megjelenő filozófiai problémákra! Az esszé terjedelme ne haladja meg a másfél-két oldalt!

1. Szent Ágoston szerint hogyan függ össze a boldog élet az igazság megtalálásával?

In: Szent Ágoston: *A boldog életéről / A szabad akaratról*, Budapest: Európa Könyvkiadó, 1989., 47-50. o., Tar Ibolya fordítása.

2. ...*hogy valami igazat fölismerjek*

Rekonstruálja a szövegrészlet alapján Descartes érvelését, a kétségbevonhatatlan tétel megtalálásának útját!

Első elmélkedés azokról a dolgokról, amelyek kétségbevonhatók in: Descartes: *Elmélkedések az első filozófiáról*, Budapest: Atlantisz Kiadó, 1994. (=www.tankonyvtar.hu) Boros G. fordítása.

3. „Amiről nem lehet beszélni, arról hallgatni kell.” A *Tractatus* idézett részlete alapján mutassa be Wittgenstein korai filozófiáját!

In: Ludwig Wittgenstein: *Logikai-filozófiai értekezés*, Budapest: Atlantisz Kiadó, 2004, Fordította Márkus György illetve Mekis Péter és Polgárdi Ákos, *passim*.

(A szövegrészek a 6–9. oldalon találhatóak.)

1. szövegrészlet

Szent Ágoston

33. [...] tehát a boldogág azt jelenti, hogy az ember nem szűkölködik, azaz bölcs. Ha azt kérdezitek, mi a bölcsesség, ...[nem más, mint a lélek mértéke, s a lélek az ő segítségével tartja magát egyensúlyban, nehogy túlzásokra ragadtassa magát, vagy teljességéből leadjon és szűkösebbé váljék. Túlzásra hajlik a fényűzésben, a zsarnoki és gőgös cselekedetekben és más effélékben, amiktől a mértéket nem ismerő szerencsétlen lelkek örömet és hatalmat remélnek. A kapzsiság, félelem, gyász, kéjvágy és minden lehetséges egyéb pedig alányomja, összeszorítja a lelket, ezekről még a szerencsétlen emberek is bevallják, hogy szerencsétlenné váltak általuk. Ha azonban a lélek megtalálta a bölcsességet és elmerül szemléletében, [...] s holmi semmiségektől indítva nem fordul csalóka képmások felé, melyek súlya aztán eltéríti Istenétől s a mélybe zuhan, akkor nem kell félnie sem a mértéktelenségtől, sem az ebből következő szűkölködéstől, s végül a szerencsétlenségtől sem. Aki boldog, annak tehát megvan a maga mértéke: a bölcsesség.

34. De Isten bölcsességén kívül mi mást nevezhetünk bölcsességnek? Azt pedig tudjuk [...], hogy Isten fia nem más, mint Isten bölcsessége, és Isten fia valóban Isten. Tehát Isten lakozik mindenki bennében, aki boldog [...]. De mit gondoltok, a bölcsesség nem azonos az igazsággal? Mert írva vagyon: Én vagyok az igazság. Az azonban, hogy az igazság létezik, a legmagasabb rendű mértéknek köszönhető, amelyből elindul, s amelybe tökéletesedett formában visszafordul. A legfőbb mértékre már nem érvényes semmilyen más mérték, ugyanis ha a legfelső mérték a legfelső mérték révén mérték, önmaga által az. De a legfelső mértéknek is szükségszerűen igaz mértéknek kell lennie. Tehát egyfelől az igazság a mértékből születik, másfelől a mértéket csak az igazság révén lehet fölismerni. Ezért tehát sohasem létezett az igazság mérték nélkül, mérték pedig igazság nélkül. [...] Aki tehát az igazságon át eljutott a legfőbb mértékhez, boldog. Ez annyit jelent a lélek számára, hogy Isten benne lakozik, tehát Istent élvezzi. [...]

35. [...] Mert a lelket csak az lakatja jól, csupán az a boldogság, ha áhítatosan és a maga teljességében felismerjük, mi az igazság, amelyet élvezünk, s ha felismerjük, mi köt bennünket össze a legfőbb mértékkel. Az értők számára ez a három felismerés egy Istent és egyetlen szubsztanciát jelent, ellentétben a különféle babonák üres fecsegéseivel.”

2. szövegrészlet

Descartes

[...] Nyilvánvalóan mindaz, amit egészen mostanáig teljességgel igaznak fogadtam el, vagy az érzékektől, vagy az érzékek közvetítésével jutott el hozzám. Ezeket azonban olykor csaláson kaptam rajta, márpedig a körültekintő okosság azt követeli, hogy sohase bízzunk meg teljesen azokban, akik akár csak egyszer is rászédtek már bennünket.

De bármennyire is megtévesztenek olykor az érzékek bizonyos kicsiny és távoli dolgokat illetően, talán van sok más ismeretünk, melyekhez semmiféle kétség nem férhet, még ha ugyanezen érzékekből merítettük is őket. Ilyen például az, hogy itt vagyok, a tűzhely mellett ülök, téli ruha van rajtam, kezemmel érintem ezt a papírt, s más effélék. Ugyan milyen alapon tagadhatnánk, hogy maga ez a kéz s ez az egész test az én kezem, az én testem? Hacsak nem vélem magam hasonlatosnak azokhoz az örültekhez, akiknek agyvelejét tönkretette a fekete epe makacs gőze, s emiatt állhatatosan ragaszkodnak ahhoz, hogy ők királyok - legyenek bár koldus-szegények -, vagy ahhoz, hogy bársonyt viselnek, - holott meztelenek -, vagy éppenséggel ahhoz, hogy agyagfejük van, hogy teljesen átalakultak tökké, vagy hogy üvegből fújták őket. De hát ők örültek, s magam is épp ennyire esztelennek látszanék, ha mindebből bármit is fölhasználnék példaként saját magamra vonatkozóan.

Ez gyönyörű! Mintha bizony nem volnék ember, ki éjjelente aludni szokott, s kivel álmában megtörténik mindaz - vagy olykor még kevésbé valószínű dolgok is -, ami ezekkel az esztelenekkel ébrenlétükben. Mert valóban, mily gyakran meggyőző a megszokott, éjszakai nyugalom arról, hogy itt vagyok, ruha is van rajtam, s a tűznél ülök, holott valójában ruháimtól megszabadulván takarók közt fekszem! Na de most biztosan éber szemmel figyelem ezt a papírt, nem kókad ernyedten ez a fej, amit most megmozdítok, e kezét pedig meggondoltan és teljes szándékossággal nyújtom ki, s ezt érzékelem is. Ennyire határozott dolgok álmunkban nem fordulnak elő. De hát úgy mondom ezt, mintha bizony már nem is emlékezném arra, hogy máskor ezekhez hasonló gondolatok is megtévesztettek álmomban! S ahogy ezeket figyelmesebben átgondolom, olyan nyilvánvalónak látom, hogy sohasem tudom biztos jelek alapján megkülönböztetni az álmodást az ébrenlétől, hogy elámulok, s már-már szinte maga ez az ámulás erősíti meg bennem azt a véleményt, hogy álmodom.

De hát rajta, álmodjunk! Ne legyenek igazak még az afféle egyedi cselekvések sem, mint amilyen szemünk kinyitása, fejünk mozdítása, karunk kinyújtása, s talán még az sem, hogy egyáltalán rendelkezünk ezzel a kézzel, s hogy miénk ez az egész test. Mégis, azt azért csak el kell ismernünk, hogy az álombeli képzelgések olyanok, mint bizonyos festett képek, amelyek csakis valóságos dolgok hasonlatosságára jöhettek létre. De ha ez igaz, akkor már azt is el kell ismernünk, hogy legalább ezek az általános dolgok, mint a szem, a fej, a kéz és az egész test, vagyis bizonyos nem képzeltek, hanem valóságos dolgok léteznek. Hiszen még a festők sem képesek arra, próbálják bár a lehető legszokatlanabb formájú szíreket és szatírokat megalkotni, hogy ezeknek minden részét új természettel ruházzák fel, hanem csak különböző állatok testrészeit keverik össze. Vagy ha netán mégis valami olyannyira újat gondolnának ki, hogy ahhoz hasonlót már igazán senki sem látott, - ami ilyképpen teljességgel költött s hamis volna -, ha másnak nem, igazi színeknek mégiscsak létezniük kell, amelyekből a képet összeállítják. Ugyanezen az alapon, még ha fel is tesszük, hogy akár az efféle általános dolgok, mint a szem, a fej, a kéz és más hasonló, csupán elképzelt létezők, azt mégis szükségképp el kell ismernünk, hogy léteznek bizonyos más, még az eddigieknél is egyszerűbb és egyetemesebb dolgok, amelyekből - miként igazi színekből - a dolgok valamennyi, gondolkodásunkban található képét - akár igazak ezek, akár hamisak - kialakítjuk.

Ebbe a nembe tartozik, úgy tűnik, a testi természet általában, valamint a hozzá tartozó kiterjedés; azután a kiterjedt dolgok alakja, a mennyiség, vagyis ezeknek a dolgoknak a nagysága és száma, továbbá a hely, amelyben léteznek, fennállásuk ideje és más effélék.

Ennélfogva mindezek alapján talán nem következtetünk helytelenül, ha azt mondjuk, hogy a fizika, az asztronómia, az orvostudomány és az összes többi, olyan tudomány, amely az összetett dolgok szemléletétől függ, bizony kétséges. Ezzel szemben az aritmetika, a geometria s a többi efféle tudomány, amely csakis a legegyszerűbb és legáltalánosabb dolgokkal foglalkozik, s ügyet sem vet arra, hogy léteznek-e ezek a valóságban vagy sem, nagyon is tartalmaz valami bizonyosat és kétségbenvonhatatlant. Hiszen akár ébren vagyok, akár alszom, kettő meg három az öt, a négyszögnek pedig négy oldala van, s lehetetlennek látszik, hogy ennyire átlátható igazságok a hamisság gyanújába keveredhessenek.

Mindemellett mélyen belevésődött elmémbe az a régi nézet, miszerint van valamely Isten, aki képes mindent megtenni, és aki engem magamat is teremtett - olyannak, amilyen vagyok. De honnan tudom, nem azt vitte-e végbe Isten, hogy egyáltalán ne legyen föld, ne legyen ég, ne legyenek kiterjedt dolgok, ne legyen alak, ne legyen nagyság, ne legyen hely, és hogy mindez mégis, miként most, úgy tűnjék föl számomra, mintha léteznék? Sőt mi több, nem vihette-e végbe Isten azt is, hogy amiképpen mások időnként tévednek azon dolgok felől, amelyekről mindent tudni vélnek, ugyanúgy én is tévedjek minden alkalommal, valahányszor csak összeadom a kettőt és a hármat, vagy valahányszor csak megszámolom a négyszög oldalait, vagy az elképzelhető legegyszerűbb kérdésben. De talán Isten nem akarta, hogy ily nagyot

csalódjám, hiszen a legfőbb jónak mondják. Ha azonban jóságának ellentmondana annak feltételezése, hogy olyannak alkotott engem, aki mindig téved, ugyanezzel a jósággal az sem férne össze, hogy olykor-olykor tévedni hagyjon. Márpedig azt semmiképp sem állíthatom, hogy sohasem tévedek.

[...] Fölteszem tehát, hogy - ugyan nem Isten, aki a legjobb, aki az igazság forrása -, hanem valamely gonosz szellem, amely igen nagyhatalommal rendelkezik, s ravasz is egyben, minden igyekezetével azon van, hogy megtévesszen engem. Föl fogom tenni, hogy az ég, a levegő, a föld, a színek, az alakok, a hangok és valamennyi külső dolog nem más, mint az álmok játéka, amellyel ez a gonosz szellem vet cselt a hívés bennem lévő képességének. Önmagamot úgy fogom tekinteni, mintha se kezem, se szemem, se húsom, se vérem, semmilyen érzékem nem volna, s az, hogy mindezzel rendelkezem, nem lenne más, mint hamis vélekedés. Szilárdan ki fogok tartani e meggondolás mellett, s ha az nem is áll hatalmamban, hogy valami igazat fölismerjek, legalább azt megteszem, ami rajtam áll: szilárd lélekkel óvakodni fogok attól, hogy hamis nézetekhez adjam hozzájárulásomat, s hogy ez a csaló - legyen mégoly hatalmas és agyafürt -, bármit is rám tudjon kényszeríteni.

3. szövegrészlet

Wittgenstein

[...] „A könyv filozófiai problémákkal foglalkozik, és – azt hiszem – megmutatja, hogy az, ahogy e problémákat felvetjük, nyelvünk logikájának félreértésén alapul. A könyv egész mondanivalóját megközelítőleg a következő szavakkal lehetne összefoglalni: ami egyáltalán mondható, az világosan is mondható, amiről pedig nem lehet beszélni, arról hallgatni kell.

A könyv tehát határt kíván szabni a gondolkodásnak, vagy sokkal inkább: nem a gondolkodásnak, hanem a gondolatok kifejezésének. [...]

A határt tehát csak a nyelvben lehet meghúzni, és ami túl van ezen a határon, az egyszerűen értelmetlenség lesz. [...]

Az itt közölt gondolatok *igazsága* azonban számomra támadhatatlannak és végérvényesnek tűnik. Úgy vélem tehát, hogy a problémákat lényegük tekintetében véglegesen megoldottam. És ha ebben nem tévedek, akkor e munka értéke másodsorban abban áll, hogy megmutatja, mennyire keveset tettünk azzal, hogy e problémákat megoldottuk.

1. A világ mindaz, aminek esete fennáll.
 - 1.1 A világ a tények és nem a dolgok összessége.
 - 1.11 A világot a tények határozzák meg és az, hogy ez az *összes* tény.
 - 1.12 Ugyanis a tények összessége határozza meg, hogy minek az esete áll fenn, és azt is, hogy mi mindennek az esete nem áll fenn.
 - 1.13 A tények a logikai térben: ez a világ.
 - 1.2 A világ tényekre oszlik.
 - 1.21 Lehetséges, hogy valaminek az esete fennálljon, vagy ne álljon fenn, míg minden egyéb ugyanaz marad.
2. Aminek az esete fennáll – a tény –, nem más, mint összefüggések fennállása.
 - 2.01 Az összefüggés tárgyak (dolgok) kapcsolata.
 - 2.011 A dologhoz lényegileg hozzátartozik, hogy összefüggés alkotórésze lehet.
[...]
3. A tények logikai képe a gondolat.
 - 3.01 Az igaz gondolatok összessége a világ egy képét alkotja.
[...]
4. A gondolat értelemmel bíró kijelentés.
 - 4.001 A kijelentések összessége a nyelv.
[...]

.....

.....

.....

.....

.....

.....

	pontszám	
	maximális	elért
A) Filozófiatörténeti ismeretekre vonatkozó kérdéssor	30	
B) Szövegértelmezés, reflektálás		
1. feladat	35	
2. feladat	35	
Összesen (B)	70	
Az írásbeli vizsgarész pontszáma	100	

dátum

javító tanár

	pontszáma egész számra kerekítve	
	elért	programba beírt
A) Filozófiatörténeti ismeretekre vonatkozó kérdéssor		
B) Szövegértelmezés, reflektálás		

dátum

dátum

javító tanár

jegyző